
RADOSLAV BOKIĆ

ZBORNİK RADOVA O NARODNOJ KULTURI

Po mnogo čemu zanimljiva i bogata zbirka radova uglednih francuskih sociologa i kulturologa posvećena je pitanjima nastanka i kontinuiteta lokalnih, etničkih, socijalnih i religijskih, manjinskih kultura. „Narodna kultura, kulturni regionalizam, kulturni identitet, usmena kultura, živa kultura, kultura svakodnevnog života, obična kultura... složene su reči za sagledavanje kulturne realnosti ili kulturnih iskustava koja naznačavaju ovi koncepti”^{*)} kaže Rejmon Laburi u uvodnim napomenama za ovaj zbornik.

I pored zborničke forme knjiga je koherentna i iznutra povezana tematskom srodnošću pojedinih ideja i identičnim pristupom osnovnoj problematici. Osnovni zadatak čitavog zbornika sastojao se u definisanju ključnog pitanja — suštine pojave narodne kulture. Da bi se ovaj zadatak obavio bilo je neophodno teorijski fundirati čitavu problematiku čemu je posvećen prvi deo knjige. U ovom delu nalaze se prilozi šestorice autora, a u uvodnom tekstu *Narodne kulture: kulturni suproizvodi ili marginalne kulture* Morisa Imbera, daje se definicija narodne kulture kao veoma kontroverzne pojave. Postoje mnoge teškoće da se ova pojava definiše jer je označena sa dva izraza „narodna” i „kultura”, a oba su gotovo podjednako višeznačna, a osnovno značenje zavisi od toga u kojoj se zemlji i sredini upotrebljavaju.

Kod određenja pojma kultura ne javlja se samo pluralitet njegovih značenja nego i pluralitet njegovih funkcija u društvenom životu. Različita shvatanja ovog pojma nastala su pod dejstvom krajnosti — s jedne strane „masov-

^{*)} Sous la direction de G. Poujol et R. Labourle, *Les cultures populaires*, Institut National d'Education Populaire, „Privat”, 1979. god., str. 7.

ne" a s druge „elitne" kulture. Ova „različitost" kultura utiče na mogućnost najraznovrsnijih pristupa njoj kao fenomenu — istorijskom, sociološkom, antropološkom, lingvističkom, teološkom, etnološkom. Osim toga postoje i stanovišta koja nastaju u okviru kulturne animacije i sociologije kulture, dakle, užih praktičnih i teorijskih područja u kojima se kultura neposredno ispoljava.

Pod pojmom „narodni" najčešće se podrazumevaju oni sadržaji kulture koji se ispoljavaju u svakodnevnom životu, koje prihvataju najraznovrsniji slojevi stanovništva. Ovde se, takođe, susrećemo sa problemom „masovne" i „elitne", „vrhunske" kulture, a to su istovremeno pojave koje povezuju pojmove „narodni" i „kultura". Zajednički imenitelj ovih pojava može se tražiti i u „postojanju ponašanja, simboličkih normi, svakodnevne prakse koji se opiru kulturnom usađivanju u globalno društvo. To u isto vreme znači — i od različitog stepena — stalnost nekadašnje prakse, okretanje onom kome se nudi svakodnevna kulturna potrošnja, kreaciju i pojavu nove prakse. Ovo postojanje i ovaj otpor objašnjavaju, s jedne strane, izbor epiteta „narodni". Mnoga ideološka ponašanja su kompromisi prebrzo identifikovanih kulturnih grupa i društvenih klasa, kulturnih vrednosti i političke ideologije".²⁾

Zbornik sačinjavaju dva dela — teorijski i deo u kojem se obrađuju različite kulture. U prvom delu nalazi se tekst Morisa Imbera — *Narodne kulture: kulturni suproizvodi ili marginalne kulture*; zatim Mišela de Sertoa — *Svakodnevne prakse*; Zenevjeve Puzol — *Otpor ili prihvatanje i otpor ili hendikepi*; Žan-Kloda Barteau — *Narodna ili dominantna kultura*; Pjera Besuara — *Narodna kultura, rasprave i teorije*; Zofra Dimazdijea — *Ziva kultura i moć*. U drugom su prilozi Morisa Agijona — *Narodna i buržoaska socijabilnost u XIX veku*; Pjera Belvila — *Aktuelni kulturni stavovi manuelnih radnika*; Andrea Šazaleta — *Narodna sredina i animacija*; Arlinda Stefania — *Govorna kultura i mediji*; Valtera Holenvegera — *Govorna knjiga*; Zenevjeve Zarat — *Govorne kulture juče i danas*; Mišela Basanda — *Kultura i socio-politička dinamika i jurski separatizam*; Evline Rifan — *Smisao i besmisao, regionalne kulture kao simboličko sredstvo*; Eve Sert — *Manipulacija narodnom kulturom u Alzasu*; Erike Simon — *Narodna kultura — nacionalna kultura: skandinavski Narodni univerzitet i Žan-Šarla Lagrea — Kulturna produkcija i socijalni pokreti, bande, bitnici, hipici*. Na kraju je data iscrpna i korisna bibliografija knjiga i studija o ovoj problematici.

²⁾ Ibid, str. 8.

U svim tekstovima teorijske prirode čine se pokušaji da se što preciznije označi i objasni pojam „narodna kultura”, da se dovede u što tešnju vezu sa svakodnevnim životom i njegovim svekolikim manifestacijama. U osnovi većine tekstova je nastojanje da se označi kontekst u kojem ovaj pojam dolazi do najpotpunijeg izražaja. Po mnogo čemu zanimljiv je prilog Pjera Besuara, a naročito iznošenje osam hipoteza kojima se zaokružuje kompletan odnos prema narodnoj kulturi. Besuar smatra da se: (1) pitanje kulturne dominacije može analizirati sa stanovišta nejednakosti; razlika i kulturnog zakašnjanja (kulturnih hendikepa). Iz ove perspektive ovaj tip narodne kulture valja analizirati kao svojevrsnu negaciju; (2) narodna kultura može afirmisati i učiniti autonomnom samo sa stanovišta kulturne različitosti *vis à vis* dominantne kulture što znači da se narodna kultura može analizirati samo iz perspektive koja je istovremeno kulturna (identičnost-specifičnost) i politička (borba protiv njene dominacije); (3) osposobi kadar koji ima zadatak da eksplicira kulturnu dominaciju izraženu pomoću sistema normi, vrednosti; sistema koji se još može nazvati kriteriologijom i koji se nameće društvenoj zajednici, a posebno narodnoj kulturi; (4) usavrši kadar koji, u izvesnom smislu, ima obavezu da obaveštava na elitarn način; (5) može govoriti samo o diskursu inteligencije, a ne o diskursu naroda; (6) narodna kultura može, u krajnjoj liniji, izjednačiti s kreativnim neradom, s onim sadržajima čovekove delatnosti koji se odvijaju u slobodnom vremenu, pri čemu valja imati u vidu ambivalentnost kulturnih obrazaca, „dvostruko lice” narodne kulture; (7) oko narodne kulture koncentriše čitav svakodnevni život, da se unutar nje materijalizuje skup ideja koje su po svojoj suštini otvorene, žive i utiču na socijalnu dinamiku i na borbu protiv dominacije u svim vidovima i na svim nivoima. To nije istovremeno samo društveni i politički problem koji u sebi koncentriše različita ispoljavanja narodne kulture koja su veoma specifična, ali i koncentriše i narodno prisvajanje svih kulturnih elemenata iz naučnog, estetičkog, sazajnog, kreativnog sistema; (8) u društvu javljaju stalni elementi narodne kulture koji su istovremeno i materijalni i duhovni što utiče na stvaranje pogleda na svet i njegovu artikulaciju.

Zanimljiva su i neka stanovišta Ž. Dimazdjea izložena u vidu dveju hipoteza. Prvo, reč je o veoma poznatoj hipotezi u sociologiji, naime, da su „nezavisnost i 'prirodnost' kulturnog pokreta pod uticajem javne moći često iluzija. Ove orijentacije i ovi rezultati zavise od prinude ekonomskog sistema, od interesa društvenih

klasa i od konačnosti političke moći.”³⁾ Dovođenje kulture u zavisnost od pomenutih faktora ne umanjuje njenu samostalnost kao specifične čovekove sposobnosti da na kritički način gleda na kulturne i društvene pojave, činjenice i procese. Drugo, kad je reč o limitima i iluzijama kao i o samoj kulturnoj dinamici, valja imati u vidu da oni nisu dovoljno istraženi, što stvara određenu neravnotežu kad je reč o savremenom sociološkom saznanju. Ovo tim pre jer se kulturna akcija ne može svesti na ideološku akciju. Međutim, Dimazdije ne isključuje politički faktor kao realitet. „Politička intervencija u kulturi ima specifičan karakter jer je deo opšte politike. Pritisak organizacija kulturne akcije na političku moć takođe je stvarnost. Ovaj pritisak se nastavlja na društveni pokret stvaralaca i animatora”⁴⁾ koji se u kulturnoj dinamici ispoljava kao „kulturna moć”.

Savremeni kulturni razvoj sadrži, prema Dimazdjevim određenjima, nekoliko bitnih momenta. Socio-kulturni krug koji se uspostavlja pomoću „klase stvaralaca” koja komunicira sa „mikro-sredinom” u kojoj se nalaze kritičari, prosveteni amateri, izdavači knjiga, časopisa, gramofonskih ploča, fotografija, raznovrsne građe. Ova mikro-sredina stalno obogaćuje „sociokulturnu sliku”. Posebno značenje ima i relativna autonomija kulturne akcije, odnosno njena uloga političkog agensa u raznim socijalnim sredinama, klasama i frakcijama. U ovom odnosu posebno dolazi do izražaja socio-kulturni krug koji na određeni način treba da podstakne interakciju relativno samostalnih, a često i inertnih elemenata. Socio-kulturni okvir određuje i specifičan karakter kulturne dinamike koja je različita u pojedinim socijalnim sredinama, a svojim dejstvom ona utiče na nastanak „kulturnog kapitala”, dakle, sume kulturnih dobara koja se u manjem ili većem stepenu, manje ili više aktivno ispoljava u nekoj društvenoj klasi ili njenoj frakciji. Majski i junski događaji iz 1968. u Francuskoj, u kojima su studenti hteli „da promene život”, a sindikalni pokret da poboljša nivo života, podstakli su vraćanje kulturne moći na lokalnom nivou. Javlja se, dakle, novi fenomen nošen nezadovoljstvom postojećim obrazovnim obrascima, što nije na zadovoljavajući način proučeno jer se danas oseća vidljiv nedostatak komparativne sociologije škole i „paralelne škole” u kulturnom proučavanju. Za ostvarivanje društvenih i kulturnih ciljeva potrebni su snažni podsticaji živoj kulturi što se može, između ostalog, ispoljiti u procesu transformacije društvene akcije u socio-kulturnu aktivnost. Ovome se

³⁾ Ibid, str. 66.

⁴⁾ Ibid, str. 66.

priključuju i neke socio-duhovne akcije kao i projekti nekih političkih ljudi. Među kulturnim snagama u dejstvu Dimazdje posebno izdvaja borbenu partiju „klase stvaralaca“, koja je najčešće na levisi, koja napada one kulturne probleme koji se ispoljavaju kao akademizam, konformizam svesti i rutina, a uvek kao tehnokratski elitizam. To je grupa kritičara, informatora, novinara koji se bore da zauzmu mesto u „kulturnoj proizvodnji“, dakle u sistemu masmedija i u masovnoj kulturi. U svemu se ovome ogleda težnja da se i u kulturnom sektoru ostvari proizvodnja koja će obezbediti maksimalni profit. Sva ova nastojanja najvećim delom su usmerena na osvajanje što većeg prostora za kulturnu demokratiju, uz pritiske ili saradnju političkih i sindikalnih snaga, a sve zajedno je usmereno stvaranju boljih društveno-ekonomskih i društveno-političkih uslova. Opšta je težnja da se traži „autonomija“ za kulturnu akciju stvaralaca i animatora. Citav ovaj demokratski pokret ne treba da vodi samo ekonomskom i društvenom progresu nego i kulturnom.

Drugi deo zbornika odnosi se na raznolikost kultura i započinje zanimljivim tekstom Morisa Agijona *Narodna i buržoaska socijabilnost u XIX veku*. Međutim, najviše pažnje u ovom odeljku posvećeno je oralnoj kulturi (Arlindo Stefani — *Oralna kultura i mediji*, Valter Holenveger — *Oralna knjiga*, Ženevjev Zarat — *Oralne kulture juče i danas*). Od ostalih tekstova valja pomenuti tekst Pjera Belvila — *Aktuelni kulturni stavovi manuelnih radnika* u kojem ističe da fizički radnici nisu više na društvenoj margini, što ih je od radnika dovelo do proizvođača. Međutim, danas uveliko možemo govoriti o neposedovanju i kulturnom siromaštvu. Slede tekstovi koji se bave regionalnim aspektom kulture kao i kontrakulturom (Mišel Basan — *Kultura i socio-kulturna dinamika*, Jurski separatizam, Evlin Riten — *Smisao i besmisao, regionalne kulture kao simboličko sredstvo*, Ev Serf — *Manipulacija narodnom kulturom u Alzasu*, Erika Simon — *Narodna kultura — nacionalna kultura*, Skandinavski narodni univerziteti, Žan-Sarl Lagre — *Kulturna proizvodnja i socijalni pokreti, bande, bitnici, hipici*).

Ideje sadržane u ovom zborniku još jednom nas dovode do uverenja da se sa mnogo ubedljivih razloga može govoriti o narodnoj kulturi shvaćenoj kao moderna varijanta tradicionalnih kulturnih obrazaca ali i kao pravo uključivanja brojnih kulturnih ponašanja u kulturni sistem koji funkcioniše i u raznovrsnim društvenim sredinama i na brojnim društvenim nivoima.